

DEZBATEREA ELECTORALĂ TELEVIZATĂ: ABORDARE DISCURSIVĂ

*Valentina CIUMACENCO,
doctorandă*

Summary

The paper examines the role of discursive strategies in political debates reflected by the selection of the grammatical person in correlation with the choice and functioning of the markers of modality. The analysis is focused on the way in which T. Băsescu and A. Năstase used personal pronouns, especially the first person singular and plural, in their attempt to persuade their audience during the 2004 Romanian Presidential Debate. The main purpose of this analysis is to identify the reason why candidates make appeal to such linguistic markers and what are their effects on the relevance of political message.

Dezbaterile televizate: precizări preliminare

Campania electorală se prezintă ca un demers privilegiat de construcție a realității politice, la care contribuie toți actorii politici, după resursele și interesele lor. Ca ritual, campania electorală se desfășoară după anumite coduri sociopolitice, care reglementează interacțiunea dintre participanți, aceștia raportându-se unii la alții de pe poziții concurențiale. Comunicarea electorală trebuie să se adapteze la timpul prezent, dinamica sociopolitică făcând ineficientă aplicarea unei formule. Comunicarea претенdenților la putere constă în eforturile de a exercita un control simbolic asupra circumscrierii și definirii colective a situației politice. Ei caută să impună dominația definiției lor grație simbolurilor, care pot fi cuvinte, imagini, filme, povestiri, argumente, discursuri, afișe etc. Puterea simbolică are forța de a face să se vadă și de a face să se creadă, de a confirma sau de a transforma viziunea asupra lumii și, astfel, de a acționa asupra realității.

Căutarea și prezentarea unei identități politice a omului politic care să fie diferită de cea a adversarilor politici este esențială pentru realizarea unei identități minimale. Toate acestea participă la construirea unei interpretări având o vocație strategică, întrucât urmează să se confrunte cu interpretările rivale, pentru a cuceri adeviziunea receptorilor și, implicit, puterea politică. Candidații la putere apelează la o multitudine de mijloace, dintre care cele discursive sunt cele mai semnificative pentru a-și motiva pretențiile de legitimare.

Termenul de *interpretare* desemnează procesul de atribuire a sensului și rezultatul acestui proces. Sistemele simbolice își datorează forța raporturilor de

sens pe care le poate institui. Din această perspectivă, candidații interpretează cererile și așteptările cetățenilor, respectiv oferta electorală a concurenților lor și le integrează apoi în discursurile lor electorale, pentru a da un conținut coerent și verosimil comunicării lor strategice și pentru a accede la credibilitate [1, p.118].

O modalitate spectaculoasă de confruntare politică este dezbaterea electorală. Obiectul acesteia nu este stabilirea adevărului, ci impresionarea auditoriului, care va decide, printr-un comportament ulterior, asupra valorii argumentelor utilizate. O formă particulară a acestui tip de confruntare este dezbaterea televizată, reglată instituțional și puternic ritualizată.

„Ce este o confruntare la televiziune? O dispută în care sunt angajate nu atât idei, temeinicia pozițiilor, cât replici cu efect, clișee construite din vreme, modalități de adresare, prestații compuse pentru a sugera adevăruri, a stimula anumite percepții, a prilejui reliefaarea unor atitudini” [5, p.240]

Ca orice formă de dezbatere televizată, dezbaterea electorală include o latură „serioasă”, dar și una de spectacol mediatic, cea din urmă având ponderea esențială, în măsura în care lupta pentru imagine nu este gratuită, secundară, ci motivează întregul comportament comunicativ al participanților, urmărind să influențeze decizia electorală a publicului [9, p.236]

Descrierea situației în domeniul de cercetare

În măsura în care a fost întreprinsă, analiza lingvistică a discursului politic s-a axat pe legile discursului monologal desprinse din tradiția retorică a genului. Astfel, au fost studiate mai ales structura textuală a discursului politic, coerența textului, argumentația, procedeele retorice. De asemenea, discursul politic a fost cercetat prin prisma proprietăților sale enunțiative, și anume centralitatea comunicatorului în procesele asumării enunțării, agentivității, modalizării (Charaudeau, Kerbrat-Orecchioni, Maingueneau, Vion ș.a.), sau a celor pragmatice (Trognon și Larrue, Blas-Arroyo, Heritage, Hinck și Hinck ș.a.). În acest din urmă sens, alocațiunea politicianului a fost interpretată drept expresia polarizată a relațiilor între partidele politice, prezentarea exclusiv pozitivă a aliaților politici și exclusiv negativă a adversarilor (Chilton, van Dijk, Burger ș.a.). În privința discursului puterii și a reproducerii reprezentărilor claselor dominante prin discurs, acestea sunt studiate de analiza critică a discursului (Fairclough, van Dijk).

Paul Chilton, promotorul analizei discursului politic ca domeniu științific distinct, deplângea lipsa analizei lingvistice în contribuțiile incluse în paginile revistei *Political Discourse Analysis*, unde discursul politic este abordat din perspective politologice, ideologice, psihologice, sociologice și mai puțin lingvistice. Pentru a atrage atenția asupra importanței studiului limbii, Chilton și Schäffner (1997) indicau explicit zonele lingvistice ce interesează analiza discursului

politic, din punctul de vedere al producerii discursului, al explicării fenomenului sociolingvistic și pragmatic [4]. În lista lor extinsă sunt evidențiate deicticele personale, modalizarea și actele de limbaj drept fenomenele lingvistice cele mai relevante pentru studierea discursului politic. Vom încerca în cele ce urmează să abordăm două dintre aceste subdomenii, deicticele personale și modalizarea, în scopul de a descifra discursul dezbaterii electorale televizate, în termenii prezentării structurii formale a paradigmelor pronumelor personale și a indicilor subiectivității.

Succesul la public de care s-au bucurat emisiunile televizate în care s-au confruntat politicienii înscriși în cursa prezidențială, datorat în primul rând noutății „spectacolului” mediatic al dezbaterii electorale, a trezit și interesul analiștilor discursului politic și mediatic. Importante lucrări de analiză sociologică sau de discurs din spațiul român au fost dedicate unor emisiuni ce găzduiau candidații la președinția statului român. Printre acestea, menționăm cărțile Cameliei Beciu (2000) – *Politica discursivă. Practici politice într-o campanie electorală*, lui Rosemarie Haineș (2002) – *Televiziunea și reconfigurarea politicului*. Mirelei Arsith (2005) – *Semiotica Discursului Politic*, Antoniei Scurtulescu (2006) – *Promisiunea politică*, Vioricăi Roșca (2007) – *Mediatizarea discursului electoral și imaginea publică a candidaților*, Ruxandrei Boicu (2012) – *Dezbaterea electorală televizată. Royal și Sarkozy în finală*, pentru a ne referi doar la realizări feminine în acest domeniu. Putem afirma că puține cercetări lingvistice și analize de discurs în general s-au concentrat pe implicațiile dialogului în confruntările politice. Ca excepții notabile mai pot fi amintite aici lucrările scrise de Maria Garcia Pastor, Mario Morcellini, Blas-Arroyo, Miriam Locher, Trognon și Larrue, Carlin, Morris și Smith.

Analiza discursului politic din perspectiva interacțiunii verbale a candidaților în perioade electorale nu a constituit obiectul cercetărilor particulare și specifice din spațiul autohton. Oricum, cercetări valoroase în domeniul comunicării mediatice și politice prezintă lucrările lui Victor Moraru – *Mass-media vs politica, Orientări actuale în cercetarea comunicării mediatice ș.a.*, Constantin Marin – *Comunicarea instituțională*, Gheorghe Rusnac și Platon Frunțașu – *Republica Moldova pe calea democratizării ș.a.*

De menționat, teoria dezbaterii politice televizate a luat naștere în Statele Unite ale Americii, unde, de altfel, a apărut dezbaterea însăși, și comportă, în special, studii sociologice sau argumentative (Aime și Benoit, Auer, Kaid, printre alții). De obicei, lucrările care abordează relațiile interpersonale dintre candidații prezenți în dezbateri se opresc la contextul politic extralingvistic. Se poate afirma, după cum remarca și cercetătoarea R.Boicu în lucrarea sa *Dezbaterea electorală televizată. Royal și Sarkozy în finală*, că analiza „marcato-

rilor” discursului dezbaterii este subreprezentată [2, p.22]. Lipsește înfățișarea complexității construcției identității discursive a candidatului la președinția statului, a modului în care sunt puse în scenă rolurile pragmatice pe parcursul interacțiunii verbale și a conflictului ritualizat, specific confruntării candidaților în cadrul dezbaterii mediatizate. Înțelegerea articulării acestor fenomene și a mecanismelor discursului politic nu poate eluda fundamentul lor lingvistic.

Având drept corpus confruntarea directă televizată dintre candidații finali pentru funcția de președinte al României din anul 2004, articolul de față se oprește asupra manierei în care aceștia au utilizat pronumele personale, în special cel de persoana întâi singular și plural, în încercarea lor de a persuadea telespectatorii.

Seleția persoanei gramaticale

Caracterul dialogic al discursului politic, în general, interacțiunea verbală directă în cadrul dezbaterii electorale televizate, în special, presupun construirea și impunerea identității discursive a actorului politic în demersul său legitimator, afirmarea pozițiilor dominate de putere în situația de comunicare dată. Studiarea efectelor discursive ale deicticelor personale se justifică prin faptul că pronumele personale și posesive (adjective și pronume) sunt unități lingvistice ale discursului legitimator și, respectiv, ale celui delegitimator [4], marcând opoziția care esențializează însăși rațiunea de a fi a discursului politic.

Deicticele marchează organizarea textuală, devenind unele dintre cele mai adecvate instrumente (mărci lingvistice) utilizate de actorii politici pentru a abstractiza și a oferi un fals concret discursurilor politice, dar și servind ca un mod de influențare, ghidare a receptorului, alocutorului [13, p.8].

Pronumele personale sunt instrumentele lingvistice cu funcție retorică, pe care politicienii contează, mai mult sau mai puțin conștient, în demersul lor persuasiv pentru a se reprezenta pe ei înșiși într-o lumină favorabilă, în contextul actual al importanței personalității candidatului la președinție [6]. Mai mult decât atât, acestea sunt eficiente în discursul politic datorită calității lor de implicare a puterii în relațiile interpersonale dintre participanții direcți la dialog și în raport cu adevărații destinatari ai mesajelor politice, alegătorii. Politicianul care își câștigă prin negociere (în varianta dezbaterii Băsescu–Năstase) dreptul la cuvânt are avantajul de-a manevra referința pronumelor în scopul precizării relației sale cu interlocutorii. Prin modul în care își exprimă subiectivitatea, locutorul dozează asumarea individuală sau colectivă a meritelor, includerea sau excluderea interlocutorului în/din grupul „celor buni”, responsabilizarea directă sau indirectă a adversarului pentru eșecuri reale sau inventate. Pe lângă implicarea raporturilor de putere în discurs, în cazul dezbaterii electorale televizate, deicticele personale concentrează conflictul între reprezentările contradictorii ale candidaților.

Deicticele cu funcția sintactică de subiect introduc acte de limbaj care conturează subiectivitatea enunțiativă a politicianului și raportul intersubiectiv dintre acesta și contracandidatul său. În același timp, acestea definesc modalitățile adresării oponentului subsumate demersului delegitimator.

Noțiunea de subiectivitate, relaționată cu modalitatea, se manifestă în discursuri atât prin prisma pronumelui *eu* (considerat de către Pottier *le maître des modalités*, apud Tuțescu [12, p.14]) și a verbelor la persoana întâi singular, cât și a pronumelui *noi* și a verbelor la persoana întâi plural. În linii generale, *noi* nu ajunge să se exprime decât printr-un reprezentant, cel care realizează, de fapt, selecția indivizilor și care o poate modifica pe parcursul discursului, așa cum este cazul oricărui element deictic. Într-un discurs politic, tendința vorbitorului este de a omogeniza membrii grupului, arătând posibilitatea ca aceștia să capete individualitate unitară, chiar dacă pronumele *noi* are, de fapt, semnificație eterogenă. Pe lângă aceasta, oratorii utilizează în mod alternativ pronumele *noi* și *eu* sau verbe la persoana întâi plural și singular pentru a sublinia capacitatea acestora de a se solidariza cu publicul și de a acționa ca un element de coagulare.

Charaudeau [3] prezintă pronumele personale drept procedee lingvistice enunțiative, întrebuințate de politicieni mai mult sau mai puțin strategic. În viziunea sa, pronumele au următoarele funcții:

- Elocutivă: Pronumele persoanei I pun în scenă ethos-ul. Împreună cu verbele modale, adjectivele calificative și adverbele de frază, aceste pronume personale subîntind diversele grade de implicare a enunțatorului în mesajul pronunțat; de exemplu, vorbitorul își asumă enunțul pentru a proiecta ethos-ul ghidului suprem (atunci când candidează la președinție), sau respinge enunțul, polemizând cu el în dezbateri, pentru a promova ipostaza sa de combatant.

- Alocutivă: Pronumele persoanei a II-a introduc interlocutorul în dezbateri și îl plasează pe poziția pe care o hotărăște locutorul. Tot locutorul/vorbitorul este cel care stabilește relația interlocutivă, selectând modalități de adresare, interpelare și solicitare orientate spre interlocutor.

- Delocutivă: Pronumele cu sens generic, expresiile impersonale, definițiile etc. permit enunțatorului să redea conținutul mesajului fără implicarea aparentă în valoarea de adevăr a acestuia.

Analiza cantitativă a pronomelor personale (eu vs noi) și efectele discursive ale acestora

Atât analiza cantitativă, cât și analiza calitativă a pronomelor personale subiect susțin ipoteza conform căreia candidații folosesc limbajul pentru a da viață realității pe care o descriu și o promovează ca reală.

Analiza cantitativă a pronumelor personale *eu vs noi*

Pronume	Băsescu	Năstase
Eu	45	50
Noi	19	18

În analiza din *Tabelul 1* s-au avut în vedere formele de nominativ ale pronumelui personal subiect. Menționăm că, de vreme ce limba română este o limbă care permite și chiar încurajează omiterea pronumelui subiect, mai ales pentru persoana I și a II-a, s-a afirmat că prezența acestora în discurs este datorată intenției vorbitorului de accentua ceva și/sau de a marca clar opoziția [7], [8], [13].

(1) *Vreau să le mulțumesc celor cu care m-am întâlnit în aceste luni trepidante, în aceste luni dificile, în care m-ați primit în casele dumneavoastră.* (Adrian Năstase)

Caz marcant pentru limba română, folosirea pronumelui personal de persoana I singular nu trece neobservată auditorului. Când debutează cu pronumele personal de persoana I, enunțurile atrag atenția publicului, fiind percepute drept stimuli ostensivi-inferențiali [10, p.336].

Din *Tabelul 1* se poate observa că pronumele personal de persoana I singular apare de 45 de ori în răspunsurile lui Traian Băsescu și de 50 de ori în cele ale lui Adrian Năstase. Funcția lor principală este de a evidenția rolul pe care și-l asumă vorbitorul, subliniind în același timp și implicarea/neimplicarea lui în discurs.

Prezența lui **eu** subliniază existența unei antiteze, antiteză care rămâne însă presupusă și care ar putea fi exprimată de o construcție de tipul *eu, și nu contracandidatul meu, voi face X*, informația pe care folosirea pronumelui **eu** o presupune pragmatic.

(2) *La Anvers eu mi-am servit țara.* (Traian Băsescu)

Exemplul (2) susține interpretarea sugerată mai sus. Limba română are o ordine a cuvintelor relativ liberă, ceea ce permite manipularea relației *topic – focus*. Băsescu topicalizează grupul prepozițional *la Anvers*, deoarece acesta se referă la o informație veche (Năstase l-a întrebat pe Băsescu ce făcea la Anvers în perioada comunismului, încercând să sugereze că acesta ar fi fost spion). Prin folosirea pronumelui **eu**, Băsescu vrea să sublinieze că el își servea țara, spre deosebire de contracandidatul său. Presupozitia pragmatică este un element des folosit de politicieni. În acest exemplu, Băsescu o folosește pentru a nu-l ataca direct pe Adrian Năstase, lăsând această informație nerostită, dar manipulând structura enunțului.

Prezintă interes, de asemenea, analiza temelor pe care candidații au vrut să le sublinieze prin folosirea pronumelor personale. Băsescu a folosit pronumele

personal **eu** în momentul în care a încercat să sublinieze calitățile sale de lider, convingerile sale de neclintit referitoare la binele țării și ale românilor sau pe cele referitoare la corupția instituționalizată. Repetând aceste elemente, izbuteste să stabilească și să accentueze antiteza dintre el și contracandidatul său: el, Traian Băsescu, este sincer și vrea să aducă o adevărată schimbare:

(3) Traian Băsescu: *Dar cred că într-o cursă electorală poate este bine să spui și așa ceva. Discutam cu colegii la începutul campaniei. Măi, ce blestem o fi pe poporul ăsta de a ajuns până la urmă să aleagă între doi foști comuniști? Între Adrian Năstase și Băsescu. În 15 ani, nu a apărut unul să vină din lumea asta, să nu fi fost târât de năravurile comunismului, să nu fi fost afectat de nimic. Ce blestem o fi? Și pe cuvântul meu, îmi părea rău. Pe urmă, mă tot uitam așa, uneori, în oglindă mă uitam la mine, zic «Mă, tu ai respect pentru poporul român, Băsescule?» – mă întrebam. Zic: «Am!» «Tu ți-ai bătut joc de poporul român?» «Nu am avut senzația că am făcut-o vreodată.» De aici eu cred că mergând din aproape în aproape, poate că discuția asta n-ar fi trebuit să aibă loc. Poate că era momentul ca în fața românilor să vină alt tip de candidat decât noi doi. E adevărat, eu n-am trăit din muncă politică, dar am fost membru de partid. Marea dramă însă nu este că am fost membru de partid. (Traian Băsescu)*

În exemplul (3) este redat acel moment al oglinzii, mult comentatul moment despre care s-a scris și vorbit că i-a asigurat lui Băsescu victoria. Se poate observa că Băsescu folosește pronumele personal **tu** pentru a vorbi cu el însuși, pentru a se autointeroga în legătură cu intențiile pe care le are față de electoratul și poporul român. Ca și în cazul exemplului (2), folosirea emfatică a pronumelui personal **tu** subliniază o antiteză între Băsescu și Năstase: de data aceasta presupuziția este că, spre deosebire de Adrian Năstase, el, Băsescu, respectă poporul român și nu și-a bătut joc de el.

Autointerogându-se, Băsescu implică anumite lucruri neplăcute despre contracandidatul său, dar nu îl atacă direct. În acest dialog Băsescu – Băsescu, candidatul folosește un limbaj specific conversației de zi cu zi, caracteristic omului ordinar. Astfel, candidatul subliniază propria sa apartenență la masa alegătorilor: și el este un om de rând, sincer, care încearcă să își ajute poporul. Este interesantă și trecerea de la un **tu** autoreferențial, dacă îl putem numi așa, la un **eu** la fel de disjunctiv ca și celelalte, poate chiar mai puternic antitetice datorită folosirii unui **noi**, intercalat între două ocurențe ale lui **eu**, prin care Băsescu pare că încearcă să sublinieze o legătură între el și Năstase, pentru ca mai apoi să sublinieze încă o dată incompatibilitatea și antiteza totală: „E adevărat, **eu** n-am trăit din muncă politică.”

Totodată, utilizând frecvent pronumele personal **eu** pentru a-și accentua calitățile și propriul program, dar și pentru a sublinia uneori, iar alteori pentru a

implica antiteza existentă între el și Adrian Năstase, mesajul lui Băsescu devine activ în mințile telespectatorilor, acest fapt contribuind și el la menținerea unui nivel scăzut al efortului de procesare din perspectiva teoriei relevanței și principiile postulate de aceasta (Carston 2002, Sperber și Wilson 1986/1995, Wilson 2004, Wilson și Sperber 2004).

Trebuie amintit faptul că referirea lui Băsescu la blestemul românilor de a avea de ales între doi foști comuniști, fraza din exemplul (3): *Ce blestem o fi pe poporul ăsta de-a ajuns până la urmă să aleagă între doi foști comuniști: Adrian Năstase și Traian Băsescu*, a devenit unul dintre cele mai memorabile momente din istoria dezbaterilor finale televizate ale campaniilor prezidențiale din România.

Istoria dezbaterilor prezidențiale televizate românești consemnează câteva momente cruciale, care sunt considerate responsabile în mare măsură de rezultatul alegerilor. Sociologii numesc un astfel de moment ca fiind un „glonț de argint”.

Confruntarea finală din 2004 aduce cu sine un moment bine gândit, o manevră politică câștigată de Traian Băsescu prin lipsa de reacție a lui Adrian Năstase și anume momentul „doi foști comuniști” (Fig. 2).

Fig. 2 Secvența: *Doi foști comuniști* (TVR1, 08.12.2004)

Exit-pollul de la ora 19.00 din seara de 10 decembrie 2004 arăta egalitate perfectă. Traian Băsescu mai rostește o replică istorică în direct la televiziune: „La ora 21 va fi 52 la 48 pentru mine. *Adriane, nici nu știi cât de mic începi să fii!*” [11, p.26].

Trebuie menționat faptul că în niciun moment al dezbaterii electorale publicul nu este uitat. Atât Traian Băsescu, cât și Adrian Năstase fac referiri flutante la acesta și caută orice prilej pentru a-l atrage și a-l convinge să acorde unuia dintre ei votul:

(4) *Sper că scrutinul electoral de duminică să fie unul concret, pentru că altfel riscăm să aruncăm în aer democrația din România, dovedindu-ne incapa-*

bili să respectăm votul poporului român. (...) Eu cred că ce s-a întâmplat la primul tur a devenit o lecție pentru toată clasa politică și respectul pentru voința alegătorului ... trebuie respectat și nu fraudat (T. Băsescu).

Pentru persuadarea electoratului conjunctural, Adrian Năstase susține până și ideile PNL și ale PRM, în măsura în care acestea răspund nevoilor românilor:

(5) Sunt social-democrat și, bineînțeles, cred în sprijinirea oamenilor care au probleme. De aceea, consider că nu trebuie să lăsăm pe nimeni în urmă (...), dar apreciez, în același timp, avântul liberalilor, sunt convins că dorința lor de a reuși prin ei înșiși, eforturile pe care le fac pentru a crea locuri de muncă sunt importante pentru țară. Sunt convins că mulți dintre ei mă vor vota. Respect justițiarismul celor care au votat pentru PRM. Sunt convins că valorile lor, dorința ca România să fie o țară demnă, mândră, o țară fără corupție, cinstită, contează foarte mult (...). (A. Năstase).

De remarcat că preponderența cazurilor în care vorbitorul își disimulează identitatea individuală și politică, apelând la un *noi* care desemnează o colectivitate nediferențiată sub aspectul opiniilor, se asociază cu preponderența formelor modalizării deontice a enunțurilor. Ca voce din grup, egală în drepturi cu celelalte voci, vorbitorul își poate permite să fixeze obiectivele acțiunii grupului, obiective a căror convergență nu poate fi pusă la îndoială în condițiile date. *Trebuie* prescriptiv este, de altfel, modalizatorul cu cea mai mare frecvență în dezbateri, folosit nu impersonal, ci personal, corelat sistematic cu pronumele *noi*, marcând o subiectivitate asumată, dar nu individual, ci de către grup.

Se poate observa că în cazul răspunsurilor lui Traian Băsescu folosirea pronumelor personale, în special a celui de persoana I singular, contribuie la relevanța mesajului, prin menținerea unui nivel scăzut al efortului de procesare și prin producerea unor numeroase efecte cognitive pozitive. Astfel, prezența pronumelor contribuie direct la realizarea procesului de persuadare, și anume la înțelegerea și acceptarea mesajului.

Concluzia pe care o putem formula este că procesul de codificare enunțiativă a discursului electoral are drept finalitate comunicarea poziției de superioritate pe care candidatul și-o atribuie prin enunțarea unor pretenții de veridicitate referitoare la competența sa politică.

Deși în cazul ambilor candidați se poate vorbi despre un ethos de identificare, soluțiile pe care le aleg în cursul dezbaterii sunt diferite. Acest fapt este explicabil prin factori care țin de identificarea fiecăruia (sinele personal), dar și prin pozițiile lor relative în spațiul politic (sinele relațional și colectiv). Construindu-și în și prin discurs o anumită imagine, fiecare își construiește implicit și un public-țintă, a cărui decizie de vot încearcă s-o influențeze. Plecând de la principiile teoriei

relevanței, analiza de față a încercat să explice modul în care folosirea pronumelor personale în corelație cu modalizatorii ar putea influența felul în care publicul procesează un mesaj politic, contribuind astfel la relevanța mesajului care, în cele din urmă, poate afecta persuasivitatea acestuia. Analiza pronumelor personale, în special a celor de persoana I singular, sugerează că acestea pot contribui la persuasivitatea unui mesaj politic. Prin intermediul acestei comunicări ne-am dorit să sugerăm și câteva posibile argumente pentru folosirea lui *eu* în cadrul discursului politic: prin utilizarea pronumelui personal de persoana I singular, candidații doresc să creeze o antiteză între propria persoană și contracandidat, să-și accentueze calitățile și propriul program. În funcție de modul în care *eu* este utilizat, acesta poate deveni o marcă a încrederii în propriile puteri, subliniind unicitatea vorbitorului. Din perspectiva modalizării, prin utilizarea pronumelui personal de persoana I singular, remarcăm o strategie bazată pe asumarea subiectivității, dar care prețuiește obiectivitatea spre care se tinde prin exploatarea valențelor atenuatoare ale unor procedee și forme de modalizare.

Referințe bibliografice:

1. Arsith M. *Semiotica discursului politic*. Iași: Ștefan Lupașcu, 2005.
2. Boicu R. *Dezbaterea electorală televizată. Royal și Sarkozy în finală*. București: Ars Docendi, 2012.
3. Charaudeau P. *Le discours politique: les masques du pouvoir*. Paris: Vuibert, 2005.
4. Chilton P., Schäffner Ch. Discourse and Politics. In: T.A. van Dijk (coord.) *Discourse as Social Interaction*. Londra: Sage Publications, 1997.
5. Dobrescu P. *Iliescu contra Iliescu. Analiză din interior a campaniei electorale 1996*. București: Diogene, 1997.
6. Ghiglione R., Bromberg M. *Discours politique et télévision. La vérité de l'heure*. Paris: Presses Universitaire de France, 1998.
7. *Gramatica Limbii Române*. București: Editura Academiei Române, 2005.
8. Hoinărescu L. Valori pragmatice ale referinței personale în româna vorbită actuală. În: *Limba română: teme actuale. Actele celui de-al 7-lea Colocviu al Catedrei de limba română*. București: Editura Universității din București, 2008, p. 348-356.
9. Ionescu-Ruxăndoiu L. Dezbaterea electorală televizată ca formă discursivă. În: G. Pană Dindelegan (coord.) *Limba română – stadiul actual al cercetării*. București: Editura Universității din București, 2007, p. 235-240.

10. Niculescu-Gorpin A.-G. De ce Eu? Pronumele personale în discursul Politic. În: *Limba română: teme actuale. Actele celui de al 8-lea Colocviu al Catedrei de limba română*. București: Editura Universității din București, 2009, pp. 333-345.
11. Trofin C. *Politică și televiziune. Dezbaterile finale televizate ale campaniilor prezidențiale din România*. Autoreferat. Cluj-Napoca: Universitatea Babeș-Bolyai, 2015. Disponibil: <http://www.193.231.20.119/doctorat/teza/fisier/2426> [accesat 8.11. 2015].
12. Tuțescu M. *L'auxiliation de modalité – dix auxi-verbis modaux*. București: Editura Universității din București, 2005.
13. Verdeș T. *Funcțiile pragmatice ale deicticelor în discursul politic actual*. Chișinău: Foxtrot, 2013.